

ESTUDIS

REVISTA
DE
HISTORIA
MODERNA
2013

DEPARTAMENTO DE HISTORIA MODERNA / UNIVERSITAT DE VALÈNCIA / VALENCIA / I.S.S.N. 0210 - 9093

39

ESTUDIS REVISTA
DE
HISTORIA
MODERNA
2013
FUNDADA POR JUAN REGLÁ EN 1972

39
PERIODICIDAD ANUAL

ESTUDIS. Revista de Historia Moderna
Revista de periodicidad anual editada por el Departamento
de Historia Moderna
Facultad de Geografía e Historia
Universidad de Valencia

Directora

Emilia Salvador Esteban

Secretaria

Teresa Canet Aparisi

Consejo de Redacción

Fernando Andrés Robres (Universidad Autónoma de Madrid). David Bernabé Gil (Universidad de Alicante). Mónica Bolufer Peruga (Universidad de Valencia). Jorge Catalá Sanz (Universidad de Valencia). Carmen Corona Marzol (Universidad Jaime I de Castellón). Amparo Felipo Orts (Universidad de Valencia). Juan Francisco Pardo Molero (Universidad de Valencia). Pablo Pérez García (Universidad de Valencia).

Consejo Asesor

Armando Alberola Romá (Universidad de Alicante). Salvador Albiñana Huerta (Universidad de Valencia). Francisco Andújar Castillo (Universidad de Almería). Manuel Ardit Lucas (Universidad de Valencia). Ernesto Belenguer Cebriá (Universidad de Barcelona). Francesco Benigno (Universidad de Teramo. Italia). Rafael Benítez Sánchez-Blanco (Universidad de Valencia). Pedro Cardim (Universidad de Lisboa. Portugal). Rafael Carrasco (Universidad de Montpellier. Francia). James Casey (Universidad de East Anglia. Norwich. Reino Unido). Friedrich Edelmayer (Universidad de Viena. Austria). Teófanos Egido (Universidad de Valladolid). John Elliott (Universidad de Oxford. Reino Unido). Pablo Fernández Albaladejo (Universidad Autónoma de Madrid). Francisco Fernández Izquierdo (CSIC). José Fortea Pérez (Universidad de Cantabria). Ricardo Franch Benavent (Universidad de Valencia). Ricardo García Cárcel (Universidad Autónoma de Barcelona). Enrique Giménez López (Universidad de Alicante). Benjamín González Alonso (Universidad de Salamanca). Lluís Guia Marín (Universidad de Valencia). Telesforo Hernández Sempere (Universidad de Valencia). Francesco Manconi (Universidad de Sassari. Cerdeña. Italia). Enrique Martínez Ruiz (Universidad Complutense de Madrid). Antonio Mestre Sanchis (Universidad de Valencia). Pere Molas Ribalta (Universidad de Barcelona). Isabel Morant Deusa (Universidad de Valencia). Giovanni Muto (Universidad Federico II de Nápoles. Italia). Carmen Pérez Aparicio (Universidad de Valencia). Joseph Perez (Universidad de Burdeos III. Francia). Ofelia Rey Castelao (Universidad de Santiago). Miguel Rodríguez Cancho (Universidad de Extremadura). José Juan Vidal (Universidad de las Islas Baleares). Bernard Vincent (École des Hautes Études en Sciences Sociales. París).

SUMARIO

	Pág.
CICLO DE CONFERENCIAS: IDENTIDAD Y ALTERIDAD.	
EXPERIENCIAS Y RELATOS DE VIAJES EN EL MUNDO MODERNO	
MARÍA DE LOS ÁNGELES PÉREZ SAMPER: <i>Princesas en camino</i>	9
JOSÉ PARDO-TOMÁS: <i>Viajando a la mercantil o apresado de ingleses piratas: dos formas de dar la vuelta al mundo a finales del siglo XVII y dos maneras de contarlo</i>	43
ANTONELLA ROMANO: <i>Un siècle de voyages missionnaires dans la Chine des derniers Ming</i>	67
ESTUDIOS	
JOSÉ IGNACIO GÓMEZ ZORRAQUINO: <i>El maestro racional de Aragón en los siglos XVI y XVII</i>	89
JOSÉ SEGÚI CANTOS: <i>Noticias religiosas en la ciudad de Valencia (1545-1611)</i> ...	109
MARÍA LÓPEZ DÍAZ: <i>“Pequeña nobleza” e instituciones de gobierno: una mirada desde los concejos urbanos gallegos (siglos XVII-XVIII)</i>	129
PEDRO LOSA SERRANO Y ROSA M ^a LÓPEZ CAMPILLO: <i>La controversia pública en Inglaterra sobre la toma de Gibraltar en 1704 a través del “Observator”</i>	153
JORDI BUYREU: <i>Entre Felipe V y Carlos III: la Guerra de Sucesión en los Valles de Andorra (1700-1720)</i>	173
MARÍA PILAR HERNANDO SERRA: <i>El municipio borbónico de Alzira (1707-1811)</i> ...	193
GIOVANNA FIUME: <i>“Illud quod est caput omnium”: l’espulsione dei moriscos e la canonizzazione di Juan de Ribera</i>	215
RESÚMENES DE TESIS	
JOSEP SAN RUPERTO: <i>De comerciants a “grandes” d’Espanya. Els Cernesio, comtes de Parcent, al segle XVII</i>	253
NÚRIA SORIANO MUÑOZ: <i>Bartolomé de las Casas y los usos del pasado: memoria, identidad y nación</i>	273
JOSEP CERDÀ I BALLESTER: <i>Els cavallers i religiosos de l’orde de Montesa en temps dels Àustria (1592-1700)</i>	293
RECENSIONES	319

ELS CAVALLERS I RELIGIOSOS DE L'ORDE DE MONTESA EN TEMPS DELS ÀUSTRIA (1592-1700)¹

Josep Cerdà i Ballester

Resumen: El objetivo de la investigación ha consistido en saber quiénes fueron los miembros de la orden militar de Montesa durante el siglo XVII. Teniendo presente la situación de la institución en el momento de la incorporación a la Corona en 1592 y su evolución hasta el final del Seiscientos, dando cuenta finalmente, a través de fichas individualizadas, de los 431 caballeros, 205 religiosos y 25 freyles barbudos protagonistas de la orden de Montesa del siglo XVII.

Palabras clave: Iglesia Católica, órdenes militares, Consejo de Órdenes Militares, Consejo de Aragón, reino de Valencia, caballeros y religiosos, Edad Moderna.

Abstract: The goal of this research was to identify the members of the Order of Montesa in the seventeenth century, based on the situation of the religious and military order at the time when it was united with the Crown in 1592 and its subsequent evolution throughout the whole of the following century. The result was the identification through individualized records of the 431 knights, 205 monks and 25 *bearded friars* of the Order of Montesa in the seventeenth century.

Key words: Catholic Church, Military Orders, Council of Military Orders, Council of Aragon, Kingdom of Valencia, knights and monks, Modern Age.

1. INTRODUCCIÓ

L'OBJECTIU de la investigació ha consistit en saber quins van ser els membres de l'orde militar valenciana durant una important etapa de la seua història; és a dir, determinar quins homes van lluir la creu de Sant Jordi, pròpia també de Montesa, en el moment de la seua incorporació a la Corona en 1592, per a continuació conèixer quins van ser els agraciats amb l'hàbit des de l'assumpció del govern per Felipe II fins a la mort de l'últim Àustria l'any 1700. Així obtindrem un catàleg el més complet possible dels montesians que van accedir durant tot el segle XVII. Tot això, tenint sempre

¹ Resum de la Tesi Doctoral dirigida pel Dr. Fernando Andrés Robres, de la Universidad Autónoma de Madrid, defensada el 9 de novembre de 2012 davant el tribunal format pels doctors Teresa Canet Aparisi (Universitat de València), Fernanda Olival (Universidade de Évora) i Pere Molas i Ribalta (Universitat de Barcelona).

present la situació de la institució en el moment de la incorporació i la seua evolució fins a la fi del Sis-cents.

Aquest catàleg, que podria completar en part el que no va poder editar en el seu dia fra Hipólito de Samper,² el cronista montesià per excel·lència, intenta caracteritzar tots els membres de Montesa –cavallers, religiosos i barbuts– en la citada etapa, donant compte, per suposat, de la seua trajectòria dins l'Orde. També, oferim altres possibles informacions que permeten situar el personatge dins d'un context més ample en aportar dades sobre la seua família, els càrrecs que exercí en altres institucions, la seua graduació acadèmica, etc, com pot vore el lector que ho desitge a les fitxes de cadascun dels montesians (el llistat de tots ells, al final d'aquest text), disponibles, amb el treball complet, en <http://roderic.uv.es//hand-le/10550/24971>.

Pel que fa a la cronologia elegida, hem cregut interessant encetar-lo amb la incorporació (1592), que tanca una etapa i n'obri una altra ben clara i diferenciada, i tancar-lo en 1700, any de la mort de Carlos II i avantsala, amb els Borbons, d'un nou període per a Montesa.

La investigació ha pretés aiximateix, explicar algunes de les particularitats de la *hermana pequeña* de les ordes hispàniques durant aquest període de temps, doncs la seua adscripció exclussiva al regne de València, la vinculació amb el Consell d'Aragó i no amb el de *Órdenes Militares*, la seua participació en la política general del Regne a través de les Corts, i la presència dels seus membres en els distints organismes de govern regnícoles –Reial Audiència, estaments, governs municipals, etc.–, doten la institució d'una singularitat ben palesa. I tot açò sense oblidar l'actuació del monarca en qualitat d'*administrador perpetuo* per autoritat apostòlica, que anava a comptar des d'aleshores amb un instrument de poder més dins un regne perifèric com el de València, però també amb unes lleis particulars.

L'estudi s'inserta per tant en la llarga i extensa producció historiogràfica dedicada als individus que vestiren l'hàbit d'alguna de les ordes militars. Això sí, intenta realitzar-ho des de plantejaments actuals en els que la preocupació no és sols la identificació dels cavallers i religiosos, sinó també la seua caracterització des de diverses perspectives, sobre tot des de la seua condició i consideració social. Per tant, podríem afirmar que la investigació comparteix en bona mesura els principis metodològics dels relativament recents estudis d'història social de l'administració, iniciats Espanya a partir

² Els manuscrits del catàleg que Samper va intentar fer en el seu dia, amb dades sobre els montesians des de la fundació de l'Orde en 1319, van ser reelaborats i editats en el seu dia pel marquès de Siete Iglesias: Antonio de Vargas-Zúñiga y Montero de Espinosa [marquès de Siete Iglesias], "Caballeros y religiosos de la Orden de Montesa (1319-1700)", *Hidalguía*, n° 20, 21 i 25 (1957), i n° 26 (1958).

dels anys setanta del segle passat a través de la Institució Milà i Fontanals del CSIC, amb un primer treball ja clàssic publicat en 1980.³

A nivell valencià i a hores d'ara comptem amb estudis del component humà d'alguns col·lectius i institucions, però no tenim cap obra que estudie els membres de les ordes militars a l'antic regne de València, aspecte que Domínguez Ortiz ja qualificà d'insòlit en parlar de les ordes militars castellanes.⁴

2. BIBLIOGRAFIA I FONTS

L'estudi del component humà de les ordes militars durant l'Època Moderna, és a dir del seus cavallers i religiosos, compta, en línies generals, amb pocs treballs si tenim en compte els que s'han realitzat des d'altres camps de la historiografia. Tan sols donant una ullada a la base de dades bibliogràfica del *Seminario Internacional para el Estudio de las Órdenes Militares durante la Época Moderna*, amb registres actualitzats fins octubre de 2004, ens podem adonar del poc ressò que ha tingut entre els investigadors l'estudi dels membres de les ordes, almenys en les de la monarquia hispànica i la de Sant Joan de Jerusalem. Sí que s'ha estudiat, en canvi, la trajectòria vital d'alguns cavallers, la majoria d'ells del període medieval, encara que no s'ha fet el mateix amb els religiosos, probablement perquè no han estat els protagonistes dels grans fets d'armes ni han tingut, almenys aparentment, el poder polític que assoliren determinats cavallers.

Les primeres aproximacions als membres de les ordes caldria buscar-les en les obres redactades *en vida* de les institucions, és a dir en els textos impresos fins les desamortitzacions del segle XIX. En general es traca d'obres de tipus normatiu, jurídic o fins i tot històric, on podem trobar llistats de personatges de les ordes o, com a molt, esbosos biogràfics dels més significatius, dins la tònica general de narrar els esdeveniments més *gloriosos* d'aquestes institucions. Dins d'aquesta vessant tindríem, per

³ Pedro Molas Ribalta, *et alii*, *Historia social de la administración española: estudios sobre los siglos XVII y XVIII*, Barcelona, CSIC, Institución Milà y Fontanals, 1980. Informació bibliogràfica posterior sobre història social de l'administració en Pere Molas Ribalta, *La Audiencia borbónica del reino de Valencia (1707-1834)*, Alacant, Universidad de Alicante, 1999, en particular sobre les Audiències (pp. 7-20). Més recentment "25 años de historia social del poder", en Domingo L. González Lopo, Roberto Javier López López (coords.), *Balance de la historiografía modernista (1973-2001)*, *Actas del VI Coloquio de Metodología Histórica Aplicada*, Xunta de Galicia, Dirección Xeral de Patrimonio Cultural, 2003, 531-538.

⁴ "Resulta increíble y casi escandaloso que un fenómeno de tan enormes dimensiones sociales no haya sido estudiado aún": Antonio Domínguez Ortiz, *La sociedad española en el siglo XVII*, Madrid, CSIC, 1964, vol. I, p. 198.

exemple, l'obra del religiós de l'orde de Calatrava frey Francisco Rades de Andrada.⁵

Amb la producció a càrrec de l'orde de Montesa⁶ passa com en les altres ordes: les primeres obres impreses es limiten a oferir llistats dels personatges més o menys rellevants (en particular, els seus mestres), tal com apareix a l'edició dels seus estatuts o *definiciones*.⁷ Anys després en 1669, i de la mà del frare montesià Hipólito de Samper, es va dur a la impremta la *Montesa Ilustrada*. Per primera vegada en la història de l'Orde l'obra incloïa, com podem vore al segon volum, biografies dels seus mestres i lloctinents generals, així com llistats d'altres dignitats de la institució: comanadors majors, clauers, obrers, assessors generals, etc, sense oblidar els qui havien obtingut prebendes eclesiàstiques: priors del convent de Montesa, rectors del col·legi de Sant Jordi, priors formats, etc. El mateix Samper tenia previst incloure en l'obra un catàleg dels membres de l'Orde des de la seua fundació, que finalment no aparegué.⁸ Tot i això, els manuscrits destinats a dit catàleg es con-

⁵ Informació del personatge en Miguel Gómez Vozmediano, *Francisco Rades de Andrada, cronista y linajista: adiciones a la Crónica de la Orden y Caballería de Calatrava* (en premsa).

⁶ Sobre historiografia i fonts impreses de l'orde de Montesa són fonamentals els treballs de Fernando Andrés Robres, "Textos publicados en torno a Montesa en los siglos XVI, XVII y XVIII y edición de manuscritos: historiografía clásica y fuentes impresas de la orden militar valenciana", en Jerónimo López-Salazar Pérez (coord.), *Las Órdenes Militares en la Península Ibérica*, vol. II, Cuenca, Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha, 2000, pp. 1289-1314. Per als segles XIX i XX, del mateix autor, "Dos siglos de historiografía sobre la orden de Montesa en la Edad Moderna (1801-2000)", *Studia historica. Historia moderna*, n° 24, 2002 [data de publicació: setembre de 2004], pp. 97-140.

⁷ De "definición": En las órdenes militares, excepto la de Santiago, conjunto de estatutos y ordenanzas que sirven para su gobierno (DRAE). El llistat dels mestres de Montesa en *Definiciones de la sagrada religión y cavallería de Sancta María de Montesa y Sanct Jorge, filiación de la ínclita milicia de Calatrava. Hechas por los illustres frey don Álvaro de Luna y Mendoça, cavallero de la dicha orden de Calatrava y el licenciado frey Francisco Rades de Andrada, capellán de Su Magestad y prior de la Coronada de la misma Orden, visitadores generales: con asistencia del muy reverendo padre fray Hieronymo Valls, abbad de Valldigna de la orden de Cistell. En el año de MDLXXIII*, València, Pedro de Huete, 1573, ff. 4v-5. Més accessible i disponible en xarxa, per exemple, a la web del Museu Parroquial de Montesa (www.museumontesa.com), l'edició feta també a València, Pedro Patricio [Mey], 1589, amb el llistat dels mestres als ff. 4v-5. Després d'aquesta edició se'n va fer una a Madrid, en 1839, a les premses de la *Compañía Tipográfica*, que ofereix el llistat en qüestió a les pp. 5 i 6. També va incloure la relació de mestres –encara que amb errors–, fra Joan Borja a la seua obra manuscrita publicada fa uns anys: frey Joan Borja i Arándiga, *Breve resolución de todas las cosas generales y particulares de la Orden y cavallería de Montesa (1624); manuscrito de frey Joan Borja, religioso montesiano*; edició i estudi preliminar de Fernando Andrés Robres i Josep Cerdà i Ballester, València, Institució Alfons el Magnànim, 2004, pp. 61-62.

⁸ "[...] quería publicar un cathálogo de todos los cavalleros que ha tenido nuestra Religión desde sus principios, mas como para todo esto sea menester mucho espacio y bolver precisamente el archivo de el Sacro Convento, y aora no tengo tiempo para dar a este trabajo la última lima que merece, me ha parecido dexarlo para otra ocasión, y dar gusto a los que

serven al fons *Salazar y Castro* de la *Real Academia de la Historia*, i van ser publicats en 1957 pel marquès de Siete Iglesias.

Després de Samper i a càrrec de la mateixa orde de Montesa, poques coses més: llistats o escalafons dels qui integraven l'Orde en 1653, 1674, 1680, 1683, 1684, 1689, 1692 i 1738;⁹ la biografia apologetica de fra Miquel Arándiga, un religiós de l'Orde martiritzat en 1577¹⁰ i, ja al segle XVIII, un altre clàssic per a la història de l'Orde: el *Real Maestrazgo de Montesa* de José Villarroya.¹¹

També podem trobar informació sobre els membres de l'orde de Montesa, encara que de forma dispersa, en les distintes cròniques, dietaris i repertoris bibliogràfics clàssics a l'ús, en els nobiliaris i repertoris genealògics, en les històries locals –on de vegades exercien la seua jurisdicció alguns cavallers de Montesa senyors de vassalls–, en els estudis sobre determinades institucions (consells, universitats, audiències...), així com en algunes obres dedicades a la història de l'art, sense oblidar el gènere estrictament biogràfic que podríem singularitzar en els repertoris tradicionals de Rodríguez, Ximeno i Justo Pastor Fuster, i més recentment en el *Diccionario Biográfico Español*, on podem trobar informació sobre montesians de qualitat i extensió diversa.¹²

A banda de les referències anteriors, la informació sobre els cavallers i religiosos de l'orde de Montesa es va obtindre de fonts primàries d'arxiu, fonamentalment del centre on va anar a parar l'arxiu general de l'orde de Montesa: el *Archivo Histórico Nacional* de Madrid, que des de 1896 va anar recollint els registres de *Maestres*, *Cantoría*, *Curiae Montesiae*, *Partium Montesiae* i els expedients dels cavallers, religiosos i frares barbutos, col·leccions que formen el nucli de la informació. Altra documentació diversa i dispersa es va obtindre, a banda del mateix AHN, de la *Real Acade-*

dessean ver esta obra [Montesa Ilustrada] concluida”: frey H. de Samper, *Montesa Ilustrada...*, cit., vol. II, p. 884. Tampoc es va editar un dibuix amb la planta del castell de Montesa que es pensava incloure al llibre, treball pel que un pintor va cobrar més de 60 lliures: “Memoria de los gastos que ha hecho el doctor frey Hippólito de Samper en escribir su Montesa Ilustrada”, RAH, CSC, sign. I-42 [9/616], f. 27v.

⁹ Les referències arxivístiques en <http://roderic.uv.es/handle/10550/24971>, pp. 12-13.

¹⁰ Fra Gaspar de la Figuera i Cubero de Monforte [cavaller de Montesa (1660-1673)], *Vida, martirio, reliquias, templos, milagros, apariciones i excelencias del insigne mártir i esforzado capitan de Christo San Jorge [...]. Añádese a esta obra [...] una breve relación de la vida i martirio del padre frey Miguel Arándiga...*, València, Antonio Balle, 1738, disponible en Biblioteca Valenciana digital (Bivaldi).

¹¹ José Villarroya, *Real Maestrazgo de Montesa. Tratado de todos los derechos, bienes y pertenencias del Patrimonio y Maestrazgo de la Real y Militar Orden de Santa María de Montesa y San Jorge de Alfama*, València, Benito Monfort, 1787, 2 vols. (reedició, València, Generalitat, 1991).

¹² Les referències concretes i certes valoracions sobre la qualitat dels diversos textos en <http://roderic.uv.es/handle/10550/24971>, pp. 14-35.

mia de la Historia (Madrid), *Biblioteca Nacional de España* (Madrid), Archives Nationales de París, Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Arxiu del Regne de València, Arxiu General i Fotogràfic de la Diputació de València, Biblioteca Històrica de la Universitat de València, Arxiu Històric de la Universitat de València, Arxiu de Protocols del Patriarca de València, Arxiu Històric Municipal de València, Arxiu Diocesà de València i arxius parroquials, com podrà comprovar el lector interessat.¹³

3. L'ORDE DE MONTESA ABANS DE LA INCORPORACIÓ

Creada en 1319, l'orde de Santa Maria de Montesa va ser dotada amb els béns que templers i també hospitalers tenien al regne de València, a excepció de la comada de Torrent i l'església que els de l'Hospital conservaren a la capital. Adscrita el 1321 a l'orde de Cister, va mantindre una peculiar doble filiació: amb l'orde de Calatrava, que realitzava una sèrie de visites al convent de Montesa a fi de vetllar pel compliment de la regla monàstica, i amb el monestir de Santes Creus, encarregat de nomenar d'entre els seus monjos el prior del cenobi montesià. Tot i això ambdós lligams, tant amb Calatrava com amb Santes Creus, van desaparèixer al segle XVII: amb l'orde castellana el 1602, en oposar-se Montesa a una visita que havia ordenat el *Consejo de las Órdenes*; i amb Santes Creus el 1658, en revocar el rei Felipe IV el nomenament del darrer prior de Montesa, monjo de Santes Creus. Uns anys després, el 1671, una butlla del papa Climent X facultà els religiosos de Montesa per poder triar d'entre els seus frares el prior del convent.

La renda feudal l'obtenia d'un territori format, en conjunt, per vora 66 pobles, amb una població aproximada d'unes 28.000 persones en 1320,¹⁴ cosa que convertia l'orde de Montesa en el primer senyor de vassalls del país.¹⁵ Eixe territori va quedar configurat, al darrer terç del segle XVI, en dos grans blocs: un, adscrit al mestre de l'Orde, anomenat mensa magistral, i l'altre, format per les distintes comandes (13 al darrer terç del segle XVI) totes elles administrades pels distintos comanadors de l'Orde.

El component humà el formaven dos grups: els cavallers, la missió dels quals era la guerra, facultats pel Papa el 1393 per rebre l'orde de cavalleria, i els religiosos, encarregats de la litúrgia quotidiana al Sacre Convent de

¹³ *Ibidem*, pp. 35-53.

¹⁴ Enric Guinot Rodríguez, "Organització i estructuració del poder al si d'un orde militar: el cas de Montesa (segles XIV-XV)", *Anuario de Estudios Medievales*, n° XXV (1995), pp. 183-185.

¹⁵ Manuel Ardit Lucas, "El ducat de Gandia en el mapa senyorial valencià (cap a 1540): una primera aproximació", en Santiago la Parra; Maria Toldrà (eds.) *Francesc de Borja (1510-1572), home del Renaixement, sant del barroc: actes del simposi internacional (Gandia, 25-27 d'octubre - València, 4-5 de novembre de 2010)*, Gandia, CEIC Alfons el Vell et alii, 2012, pp. 55-59.

Montesa i de dotar de preveres de l'Orde els priorats i rectories al seu càrrec. Organitzats jeràrquicament, els encapçalava el mestre, per continuar amb el comanador major i el clauer. A continuació anaven els cavallers i clergues, que se situaven en Capítol –màxima assemblea representativa i de govern de l'Orde– d'acord amb la seua data d'ingrés, independentment del càrrec que exerciren i amb els professors per davant dels novicis. A banda del mestre i dels comanadors, hi havia per als cavallers els càrrecs de sotsclauer, sotscomanador, i els de governador o lloctinent del Maestrat Vell, al nord, i dels batllius de Sueca i Moncada, al sud. Per als clergues, a banda dels oficis propis del castell-convent de Montesa, hi havia sis priorats: els del Temple, Sant Jordi de València, Sant Jordi d'Alfama, del Mestre, i els de Cervera i Vallada, adscrits a llurs parròquies.

L'Orde va tancar la seua etapa de govern magistral amb Pedro Luis Galcerán de Borja, un fill del duc de Gandia que va accedir al Maestrat amb 17 anys, el 1545, gràcies a les pressions, entre altres, de l'emperador Carlos, del príncep Felipe i del seu germà –després sant– Francesc de Borja.¹⁶ El 1558 obrí la porta al matrimoni per als frares cavallers (abans havien de mantindre els vots de castedat, pobresa i obediència), en contraure matrimoni amb Leonor Manuel, dama de la noblesa portuguesa i cambrera de princeses d'Espanya i Portugal. El permís del Papa l'aconseguí, també, mitjançant el seu germà Francesc, aleshores jesuïta. Com a membre de la família Borja, l'últim mestre de Montesa va liderar el grup que es va enfrontar amb els Pardo de la Casta, expressió de les tradicionals bandositats nobiliàries que van commocionar València en l'època.

En desembre de 1566, quan el Mestre va resultar incòmode, Felipe II el va desterrar nomenant-lo governador i capità general d'Orà i Mazalquivir, on el seguiria el seu germà menor, també cavaller de Montesa, Felipe Manuel,

¹⁶ Sobre el darrer mestre de Montesa són de referència obligada els treballs següents: Fernando Andrés Robres, "Garcerán de Borja, Felipe II y la tardía incorporación del maestrazgo de la Orden de Montesa a la Corona. Los hechos (1492-1592)", en Enrique Martínez Ruiz i Vicente Suárez Grimón (eds.), *Iglesia y Sociedad en el Antiguo Régimen. III Reunión Científica de la Asociación Española de Historia Moderna*, Las Palmas de Gran Canaria, Universidad, 1994, pp. 409-420; *Id.*, "Política y economía en el Consejo de Aragón: entre la euforia y la ruina (La obra del último maestre y la situación económica de la Orden de Montesa a finales del siglo XVI)", en *As Ordens Militares e de Cavalaria na Construção do Mundo Ocidental – Actas do IV Encontro sobre Ordens Militares, Palmela (Portugal), 30 janeiro a 2 fevereiro de 2002*, Lisboa, Edições Colibri / Câmara Municipal de Palmela, 2004 (peu d'impremta) / 2005 (data de publicació del volum), pp. 271-291; *Id.*, "Borja y Castro, Pedro-Luis Galcerán de", en Gonzalo Anes y Álvarez de Castrillón (dir.), *Diccionario Biográfico Español*, Madrid, Real Academia de la Historia, vol. IX, pp. 154-158; *Id.*, "De la borrascosa vida de don Pedro Luis Galcerán de Borja y su historiografía. Literatura, inquisición y política en la vida de un singular caballero del siglo XVI. Nuevos apuntes", en Enrique García Hernán, M.^a del Pilar Ryan (eds.), *Francisco de Borja y su tiempo. Política, Religión y Cultura en la Edad Moderna*, Valencia-Roma, Albatros Ediciones – Institutum Historicum Societatis Iesu, 2011, pp. 711-732.

implicat en lluites nobiliàries i condemnat a mort. Aproximadament quatre anys i mig després, en tornar d'Àfrica, va ser acusat de sodomia per alguns cavallers montesians i condemnat per la Inquisició, el 1575, a deu anys de reclusió al castell de Montesa. Aleshores el Rei va aprofitar la situació i va iniciar davant la Santa Seu, almenys des de 1576, gestions secretes per incorporar l'Orde a la Corona. Tot i això, els fets es van precipitar quan, en 1583, Galcerán va demanar al Capítol General de l'Orde que acceptara el seu fill com a successor en el Maestrat. El Capítol es va negar i aleshores el Mestre va iniciar una sèrie de gestions amb Felipe II per incorporar Montesa a la Corona i assegurar-se un còmode futur en el que no oblidà la pròpia família. Després de llargues i costoses gestions, durant les quals va soterrar la seua esposa i el seu fill únic legítim, i es va barallar, aiximateix, la possibilitat de premiar-lo amb un capel cardenalici, Galcerán va ser nomenat el 1590 virrei i capità general de Catalunya i comtats de Rosselló i la Cerdanya.

La butlla de la incorporació la va lliurar el papa Sixte V el 15 de març de 1587, però va quedar posposada fins la mort del Mestre, que ocorregué a Barcelona el 20 de març –Divendres Sant–, de 1592. Tal com havia disposat i en contra del costum de soterrar-se a Montesa practicat pels mestres anteriors, les seues despulles reberen sepultura a la col·legiata de Gandia, aleshores panteó d'altres membres de la família Borja.

3. DESPRÉS DE LA INCORPORACIÓN A LA CORONA (1592)

El govern de les ordes militars castellanes incorporades a la Corona es va regular a través del *Consejo de las Órdenes*. Però en el cas de Montesa no va ser possible, perquè l'orde valenciana havia estat incorporada a la Corona d'Aragó. En conseqüència, el Consell Suprem d'Aragó va adquirir les funcions de consell d'ordes com a consell de la de Montesa. Per poder exercir jurisdicció en l'Orde calia ser membre d'ella, per la qual cosa es va crear un nou càrrec, el d'assessor general de l'orde de Montesa, ofici que correspondria a un membre del Consell d'Aragó, necessàriament cavaller de l'hàbit i natural del regne de València.

A més, hi havia un altre problema, ja que per exercir jurisdicció al regne de València els furs exigien la residència al Regne; per això fou necessari crear un altre ofici, el de lloctinent general de mestre en la ciutat i regne de València. Havia de ser cavaller de l'Orde i a ell competirien la jurisdicció temporal i espiritual de Montesa, i també la contenciosa. Anys a venir, el lloctinent general de Montesa acabarà assumint, de forma progressiva, el control de l'Orde.¹⁷

¹⁷ Fernando Andrés Robres, "La singularidad de la hermana pequeña. Algunas consideraciones sobre el gobierno de la orden de Montesa y sus relaciones con la monarquía (siglos XVI-XVIII)", *Hispania*, LV/2, n° 190 (1995), pp. 547-566.

Felipe II, primer *Administrador Perpetuo*, va heretar una orde militar hipotecada en molts aspectes: amb un nombre de cavallers exagerat, un patrimoni materialment exhaust, i amb tota una sèrie de compromisos monetaris a satisfer per voluntat del darrer Mestre, d'obligatori compliment per formar part dels acords per incorporar Montesa. En eixe moment –desembre de 1592–, hi havia un total de 134 membres: 106 cavallers i 28 religiosos, amb la qual cosa el Rei hagué de paralitzar l'ingrés de novicis. Tot i això, hi hagueren excepcions, doncs va lliurar dues mercès d'hàbit de cavaller: una, per poder fer assessor general de l'Orde don Diego de Covarrubias i l'altra perquè es creuara Bartolomé Vives, patge del príncep Felipe. En el cas de Covarrubias, l'hàbit se li atorgà tenint, fins i tot, seriosos dubtes sobre les seues qualitats nobiliàries, amb la qual cosa Felipe II imitava el seu predecessor en el Maestrat de Montesa, que no tingué escrúpols en atorgar hàbits i comandes a personatges que segurament no complien els requisits estipulats a l'efecte als estatuts i *definicions*.

Pel que fa a l'economia de l'Orde, el Monarca intentà posar ordre encarregant a la Junta Patrimonial del Regne la gestió dels recursos econòmics de la mensa magistral, malmesos per la gestió realitzada, una vegada més, pel mestre Borja, fins al punt que el castell-convent de Montesa es trobava en ruïnes en bona part, amb la qual cosa el Rei hagué de destinar “[...] más de dos mil ducados en mandar hazer todos los texados de aquella casa (menos el de el dormitorio), lucir, raspar y perfilar la iglesia, y porque a todo se estendía su provisión, hizo también levantar el horno, reparar la cocina y labrar la campana [ximenera]”.¹⁸

L'estat de decadència era palés també entre els membres de l'Orde: segons els comissaris encarregats d'incorporar Montesa en nom de Felipe II, calia una reforma, en particular en els frares conventuals “[...] en razón del mal gobierno que había en aquella sancta casa [...], el poco recogimiento, la mucha desobediencia [...], que los divinos officios y ceremonias no se hazían ni celebravan conforme a Orden y que los religiosos no guardaban ni tenían ninguna clausura de noche ni de día [...], y cada qual era prelado, y los novicios eran maestros”.¹⁹ Respecte dels cavallers, la situació no era millor: segons paraules del virrey marquès d'Aytón: “[...] los caballeros deste hábito ha muchos años que se puede dezir que no tienen superior ni saben que

¹⁸ Frey H. de Samper, *Montesa Ilustrada*, vol. II, p. 557. La situació de ruïna del castell-convent venia de lluny, doncs pocs anys abans, en 1585, una visita ens descrivia algunes parts així: “[...] lo refector [...] té gran necessitat de cobrir-se, per çò que tot se plou y los religiosos per lo perill que té, mengen en la torre [...]; visitaren los apartaments del señor Mestre y la sala y apartaments del señor comanador magor y trobaren, segons relació de molts conventuals que tots se plouen per les moltes goteres que cahuen de les teulades”: cfr. Josep Cerdà i Ballester, “El castell de Montesa en 1585: un exemple de mala gestió”, en *Primer Congrés d'Història de La Costera*, València, Institució Alfons el Magnànim, 2006, p. 292.

¹⁹ F. Andrés, “Garcerán de Borja, Felipe II...”, p. 416.

cosa es religión ni obediencia, por causa que el Maestre les trataba y llevaba muy al gusto de ellos”,²⁰ prova evident de l'estat moral dels montesians i de les llibertats a les quals havien anat acostumant-se.

En vista de la situació el Rei paralitzà els ingressos de nous membres, i alhora recolzà les mesures auspiciades pel prior del convent de Montesa, fra Bernat Thous, que endurien la vida conventual. Poc després, el 1595, va ordenar a fra Juan Ferrer, aleshores lloctinent general i al montesià fra Baltasar Primo, la realització d'una visita al Sacre Convent de l'Orde, fruit de la qual es van redactar una sèrie de normes o constitucions per al govern del convent de Montesa, complementàries a la regla de Sant Benet, les definicions i les actes capitulars.

D'altra banda, a proposta del Consell d'Aragó, Felipe II inicià les gestions necessàries per a què les parròquies del senyoriu foren proveïdes per religiosos de Montesa, ja que en 1592, l'Orde sols tenia al seu càrrec les de Cervera del Maestre, Montesa i Vallada, quan pressumiblement en l'Edat Mitjana n'havien proveït algunes més. A l'efecte, i amb l'objectiu de comptar amb religiosos preparats intel·lectualment per exercir-hi funcions pastorals, el Rei fundà a la ciutat de València el col·legi d'estudis de Sant Jordi, on havien de residir els joves frares que des de Montesa es traslladaven a la capital per estudiar a la Universitat.

La tendència seguida pel tercer Felipe i els seus successors en relació a Montesa es veié clara en les Corts Valencianes de 1604, quan l'hàbit s'oferí com a premi a certs personatges que haurien destacat en la defensa dels interessos de la Corona, amb la qual cosa s'ofertaren rendes sobre l'Orde valenciana i, més barat, hàbits, per recompensar la noblesa fidel. Seguint paraules de James Casey, si no hagués estat per Montesa, difícil haguera estat per als reis el control d'un estament tan nombrós a València com el militar.²¹ *Nihil novum sub sole*: el Rei actuava de la mateixa manera que el mestre Borja abans i premiava amb hàbits i diners..., i fins i tot forçava l'entrada d'alguns candidats d'ascendència nobiliària dubtosa o recent, en principi inexcusable tenint present les definicions de l'Orde, cosa que va permetre l'ingrés com a cavallers de Jerónimo Frígola, fill del vicecanceller del Consell d'Aragó Simón Frígola, i Pedro Luis Garcia d'Ursinos, cavallerís de l'arxiduc Albert d'Àustria i la seua esposa, la infanta Isabel Clara Eugènia. En eixos casos, el Monarca pressionà com calia sobre el Consell d'Aragó, l'organisme que tramitava a la Cort els assumptes de l'orde de Montesa. El seu homònim per als hàbits castellans, l'estricta *Consejo de las Órdenes*, tal volta fou de més difícil control, encara que no sempre triomfà la intransigència i personatges com per exemple el genial Velázquez lluiren la creu de Santiago. Amb tot, el d'Aragó sembla més permissiu

²⁰ *Ibidem*, p. 419.

²¹ James Casey, *El Regne de València al segle XVII*, Barcelona, Curial, 1981, p. 273.

pel que fa a la tramitació dels hàbits de Montesa, doncs en algunes de les proves de cavallers vistes a València, els ancians reunits al Temple solien ser més rigorosos que els seus col·legues a Madrid.

Felipe III mantingué i respectà l'exclusivitat valenciana de l'Orde en nodrir-la en un 74% de cavallers d'origen valencià. La resta procedien, de territoris de la Corona d'Aragó (3); i de localitats castellanques (4); alhora, altres 7 hàbits es lliuraren a personatges nascuts a l'illa de Sardenya. El perquè de la presència sarda en Montesa, inexistent en altres èpoques, s'hauria d'explicar en un context singular, a saber, dins el projecte de crear en l'illa comandes de l'Orde valenciana, tal com va posar de manifest el professor Andrés Robres en el seu dia.²² Si atenem a les característiques generals dels cavallers, destaca la pertinença de la majoria a l'administració, on un 51% dels creuats exerciren de regidors, juristes, governadors, etc. D'altra banda, els qui comptaven amb ascendents en l'orde de Montesa, les ordes castellanques i la de Sant Joan arriben al 40%. Finalment, sols 8 dels nous montesians comptaven amb algun tipus de títol nobiliari (des de títols de corona a senyors de vassalls), mentre que els qui aportaren com a mèrits serveis en l'exèrcit en són ben pocs, 6.

Pel que fa als religiosos, Felipe III va continuar amb la tendència de recuperar rectories per a Montesa iniciada pel *Rey Prudente*. El breu de 1604 –significativament anomenat butlla *Aurea*– i l'augment de places conventuals, amb l'impuls que es donà al col·legi de Sant Jordi, suposaren per a l'Orde el reforçament de la seua part exclusivament clerical, així com també, fent una lectura regalista, una ingerència del monarca en assumptes abans estrictament eclesiàstics.

Amb Felipe IV, el *valido* i cavaller d'Alcántara comte-duc d'Olivares, s'adonà que els hàbits de les ordes militars podien servir per alleugerir l'agobiada hisenda estatal, amb la qual cosa s'arribà a la seua venda, en particular amb motiu de les campanyes militars de 1640. Tal volta d'acord amb la política propiciada per Olivares, i en particular durant els anys propers a les Corts de 1626 i 1645, Montesa incrementà el número de cavallers. Tot i això, conscients el Rei i els seus ministres que no convenia devaluar l'hàbit militar, la tendència general per a tot el regnat se situa en màxims de 3 ó 4 concessions per any.

També van rebre mercè d'hàbit de Montesa personatges que no ingressaren, com tampoc ho farien, la majoria, en altres de les ordes, cosa que ens duu a plantejar-nos la hipòtesi de que les mercès en qüestió es lliuraren com a recompensa o simplement es van vendre.

²² Fernando Andrés Robres, "De reinos insulares, órdenes militares y galeras. Propuesta de creación de una rama de la orden de Montesa en Cerdeña (1603-1619)", *Estudis*, n° 37 (2011), pp. 137-153.

Respecte l'origen geogràfic dels cavallers, es manté el caràcter autòcton de la institució, doncs els valencians suposen un 78% d'ingressos. La resta procedien majoritàriament de territoris de la Corona d'Aragó, en particular Aragó, Catalunya i Mallorca, amb 5, 7 i 10 cavallers respectivament; altres 11 van nàixer, en terres de Castilla, 8, i en Gènova, Nàpols i Sicília, 3. Destaquen entre els no valencians, els mallorquins, no sabem si en funció de plans concrets de la Monarquia respecte de l'Orde com va passar en el regnat anterior amb els cavallers de l'illa de Sardenya.

Si atenem a l'adscripció socio-professional dels cavallers, continuen sent majoria el vinculats a l'administració (un 44%), molts d'ells també (fins al 65%) amb antecedents en l'orde de Montesa i les altres ordes. Els qui poden afegir mèrits en l'exèrcit augmenten respecte l'etapa anterior fins al 25%, encara que per davall dels cavallers amb títol o senyors de vasalls, que se situen en un 33%.

D'altra banda, continuà la concessió de rendes de l'Orde a personatges diversos. Dins la tendència seguida per la Corona de premiar amb els recursos disponibles, s'arribà a concedir comandes a dones, circumstància aleshores freqüent en les ordes castellanes, però que no s'havia posat encara en pràctica en l'orde de Montesa, amb la qual cosa gaudiren de les rendes d'algunes comandes les germanes Estefanía i Catalina de Moncada, Francisca de Castellví, Francisca de Borja, Hipólita Blasco i Margarita d'Eril, comtessa d'Eril.

Els religiosos continuaren beneficiant-se de la política seguida amb ells pel Monarca, doncs l'orde de Montesa acabà proveïnt de rector-frare 26 de les parròquies situades al senyoriu. A més, començà l'ofensiva que anys després dugué a disposar per a frares de Montesa del priorat major de l'Orde, el del Sacre Convent, deslligant-se aleshores de la tutela de Santes Creus i aconseguint per al Rei una atribució més de caràcter estrictament espiritual, però en definitiva un càrrec rellevant més per als frares de Montesa.

El regnat del darrer Àustria s'inicià amb una tendència moderada d'ingressos, que es duplicà a partir de la dècada dels 80 en les quatre ordes militars de la Monarquia, probablement per motius econòmics. Podem documentar també el lliurament de mercès d'hàbit de Montesa a personatges que no ingressaren, mercès que possiblement perseguïen el pagament de servicis o l'ingrés de diners en les malmeses arques reials.

En aquesta etapa començà a trontollar l'exclusiva valencianitat dels membres de l'Orde: malgrat el 66% d'autòctons, la resta procedien de fora del país, amb un 27% de nascuts als regnes de Castilla. Un 49% dels cavallers de Carlos II exerciren càrrecs en l'administració, quantitat que quasi duplica els qui podien presumir d'algun tipus de títol nobiliari; els militars arriben sols al 15% d'ingressos, amb la qual cosa, com hem vist en els casos anteriors, l'hàbit servirà, cada vegada més, per premiar els funcionaris fidels.

Les dificultats agobiants de la Monarquia varen dur Carlos II a concedir privilegis que no suposaren costos al reial erari, amb la qual cosa els membres de Montesa, cavallers i religiosos, n'aconseguien alguns de tipus honorífic, com la Gran Creu que des de 1667 distingirà el lloctinent general, la creació el 1681 de la comanda major de Sant Jordi d'Alfama (adscrita a la comanda d'Alcalà per dotar-la d'alguna remuneració econòmica), i el títol de prior de Sant Sebastià que, des de 1670, singularitzarà al rector de la parròquia de Montesa.

Tal volta les mateixes dificultats econòmiques i les promeses fetes als servidors de la Monarquia fidels, junt a evidents i greus problemes de coordinació en l'acció de govern, dugueren Carlos II a concedir una mateixa mercè a dues persones diferents, com es feu amb la comanda major de Montesa lliurada alhora a fra Francisco Idiáquez, duc de Ciudad Real, i al valencià comte d'Albalat. L'assumpte, que enfrontà els dos candidats bona cosa d'anys, va transcendir l'orde militar i es convertí en un problema que implicà el regne de València, en considerar el de Ciudad Real estrany al país, doncs havia nascut fora de les seues fronteres, a Madrid. La implicació de les Corts Valencianes, que recolzaren el candidat valencià tot i ser estrany a l'Orde (doncs no s'havia creuat cavaller) mostra fins a quin punt la legalitat foral protegia la institució. El debat estava servit: les Corts anaven a defensar per als naturals del país les comandes de l'orde valenciana de Montesa, per a la qual cosa havien promulgat un fur a l'efecte en 1645.²³

Pel que fa als religiosos de Carlos II, a banda de consolidar les rectories que s'havien anat aconseguint, en 1671 s'obtingué l'ansuada butlla que conferia als frares montesians el priorat del Sacre Convent de Montesa. Tot i això, a l'igual que s'havia fet en altres ocasions, per poder estalviar algunes lliures a la mensa magistral fou necessari deixar vacants algunes places de conventuals, a fi d'ajustar al màxim les despeses de vestit i manutenció i poder refer en part les exigües rendes de la mensa.

Amb Montesa, el Rei completava la incorporació de les ordes militars hispàniques, iniciada setanta anys abans amb l'assumpció perpètua dels maestrats de Santiago, Calatrava i Alcántara. Ara disposarà d'un calaix més de recursos, amb la qual cosa calia posar Montesa al mateix nivell que les altres

²³ “*Item*, per quant és just y a rahó conforme, que les commandes de la orde y religió de Nostra Senyora de Montesa y de les altres ordens militars de Santiago y Calatrava que yà en lo present Regne sien proveïdes en persones de dites religions militars respectivament y no les de una religió en persones de altra y menys en estrangers del present Regne ni en dones, encara que sien naturals del dit e present Regne. Per çò, suppliquen a Vostra Magestat los dits tres braços sia servit proveïr y manar que de hui avant les dites comandes [no] sien proveïdes en persones de les altres religions militars ni estrangers del present Regne, ni en dones encara que sia per via de commanda o administració. Plau a Sa Magestat fins al solio de les prime-res corts”: Lluís Guia Marín, *Cortes del Reinado de Felipe IV. II Cortes valencians de 1645*, València, Universidad de Valencia, Departamento de Historia Moderna, 1984, p. 207.

ordes, doncs com proposaven els membres del Consell d'Aragó "[...] no conviene desacreditar esta Orden, pues por ella puede también premiar Vuestra Magestad":²⁴ d'ací que en 1652 s'intente igualar-la amb la resta de les militars a través del breu papal que considerava l'hàbit de la valenciana acte positiu,²⁵ de la mateixa forma que ocorria amb els de les ordes castellanes.

L'economia de la institució donava per a poc –13 comandes i 15 companyies de poques rendes (obtingudes de la mensa i de quasi totes les comandes) a banda del que es poguera traure de la mensa magistral, a repartir entre un nombre de cavallers que solia superar el centenar. Calia, doncs, fer ús dels honors i de la valoració social que de l'hàbit militar hi havia al segle XVII, ja que en l'imaginari col·lectiu es mantenien encara vius l'ideal cavalleresc, l'esperit de croada i el de la lluita contra l'Islam, reforçats o reorientats ara amb els de la defensa de la fe catòlica front les altres confessions cristianes i la garantia de puresa de sang de què gaudien els qui integraven el selecte grup dels cavallers de les ordes militars.²⁶

Però, ¿quina consideració social podia tindre un hàbit de Montesa? Evidentment, si traiem l'Orde del regne de València i la comparem amb les seues *germanes* de Santiago, Calatrava o Alcàntara, el seu prestigi seria probablement menor, tenint present des de les rendes de la institució fins a la valoració social de llurs cavallers i comanadors.

Tret de la casa dels Borja, el país no comptava tampoc amb títols comparables als *grandes* de Castilla com els Alba o Medina-Sidonia (recordem que altres importants títols en part radicats al Regne, com Villahermosa i Sogorb, estaven en mans de cases nobiliàries aragoneses), doncs ací la mesura dels títols de Corona tenia una escala distinta: comtes de Sumacàrcer, Olocau... i sobre tot senyors de vassalls: en aquest context més menut tenia sentit una orde militar com la de Montesa.

Creada en 1319 i amb territori exclusivament valencià, l'Orde va participar activament de la política del Regne, en particular des del seu escò a les Corts, on el seu representant seia, després de l'arquebisbe de València, per davant de bisbes, abats i membres d'altres ordes militars. En conse-

²⁴ Consulta del Consell d'Aragó, de 17-I-1627, sobre l'hàbit de Pedro Nicolás de Valmaseda: AHN, OOMM, leg. 2194.

²⁵ Els *actes possitiui* eren tots aquells títols, càrrecs o honors que qualificaven la noblesa d'una persona o família: cavallers de les ordes militars, declaracions de noblesa o hidalguia, exercici de càrrecs municipals en determinades poblacions, pertinença al tribunal de la Inquisició, a certs col·legis majors, etc.

²⁶ Francisco Fernández Izquierdo, "¿Qué era ser caballero de una Orden Militar en los siglos XVI y XVII?", *Torre de los Lujanes: Boletín de la Real Sociedad Económica Matritense de Amigos del País*, n° 49 (2003), pp. 141-163; *Id.*, "Poderosos, ricos y cruzados: los caballeros de órdenes militares españolas en la monarquía de los Austrias (ss. XVI-XVII)", en Ana Isabel López-Salazar, Fernanda Olival, João Figueirôa-Rêgo (coords.) *Honra e sociedade no mundo ibérico e ultramarino. Inquisição e Ordens Militares, séculos XVI-XIX*. Caleidoscópio, Centro de História de Além-Mar Cidehus, Universidade de Évora, 2013, p. 248.

quència, com a institució pròpia del país, les Corts i la seua activitat legislativa plasmada en els furs vetllaren per la seua orde militar: en el cas de la comanda major –recordem– guanyà el comte d'Albalat, regnicola, front les pretensions d'un montesià considerat estranger –Idiáquez–, fill d'un antic virrei de València emparentat per part materna amb la casa dels Borja.

A banda de les Corts, l'adscripció de Montesa al Consell d'Aragó i no al de *Órdenes Militares*, proveí tal volta de major flexibilitat l'orde valenciana en el sentit de l'admissió dels seus membres: de fet i com exemple al respecte, els dos únics expedients reprovats per a l'època, els de Jerónimo Frígola i Pedro Luis Garcia, acabaren amb els corresponents creuaments malgrat rebutjar els candidats, en un primer moment, per no comptar amb les qualitats necessàries.

A més, el fet que els reis hagueren de crear la figura del lloctinent general a València per poder-hi exercir jurisdicció al Regne –particularitat exigida pels mateixos furs–, doten aquesta figura d'un poder en la pràctica importantíssim: d'ací probablement les restriccions que, en cadascun dels nomenaments, acompanyen la reial gràcia a l'efecte. I és que, des de València, el lloctinent podia estendre la seua jurisdicció fins a extrems no coneguts fins aleshores, en particular en assumptes purament eclesiàstics.

Montesa invocarà qualsevol actuació sempre en nom de Sa Majestat, sí, però qui realment exercirà la jurisdicció serà el lloctinent general, amb el seu tribunal privatiu format per membres de la Reial Audiència, molts d'ells del mateix hàbit de l'Orde. No debades, en paraules de Samper, el monarca “[...] como Rey puede todo lo que quiere [...], como Maestre tiene muy limitado el poder; sugeto al Papa, al Capítulo General y a las difiniciones y actas capitulares”,²⁷ a la qual cosa hauríem d'afegir la legislació foral que pogués limitar l'actuació del rei al Regne. En definitiva i com veiem, foren diverses les singularitats de la *hermana pequeña*, moltes de les quals la dotaren d'una particular autonomia a la qual contribuï en bona mesura un actiu *montesianismo militante*, posat ja de relleu pel professor Andrés Robres.

Els motius que pogués tindre un noble valencià per a decidir-se per un hàbit o altre és un aspecte complex. Hi ha casos de pretendents, no tots valencians, que tenien mercè d'hàbit de Montesa i la canviaren per una de Santiago. A l'inrevés, alguns amb mercè de Santiago (Dionís Carròs, Raimundo Luis de Vilanova...) feren el canvi en favor de Montesa. Unes vega-

²⁷ Frey Hipólito de Samper, *Al Exm^o. Señor D. Fernando de Aragón y Moncada, duque de Montalto, del Consejo de Estado de S. Mag., su presidente del Sacro y Supremo de Aragón; cavallero y comendador de Silla y Benasal en la Orden de Montesa y San George de Alfama. Carta, escrita por D. Hippolyto de Samper y Gordejuela, procurador general de la misma Orden. Sobre que los ábitos de la dicha Orden no deven ser limitados para los valencianos solos; sino que se han de dar a quantos beneméritos los pidieren, aunque sean de los reynos más remotos de España*. Madrid, s.i., 20-II-1696, f. 2v.

des, suposem, pesaria el costum de la família (els Cardona, per exemple, solien optar per Alcántara); altres, fets purament circumstancials: el cronista d'Aragó José Pellicer es va fer cavaller de Santiago perquè va insistir a l'efecte el protonotari del Consell d'Aragó, aleshores membre d'eixa Orde. Tot i això, l'hàbit de Montesa era més barat que el de les ordes castellanes: arrodonint xifres i per a una cronologia cap a mitjan segle XVII, 4.300 rals front els 7.700; l'orde valenciana acceptava les proves de ciutadania d'immemorial –de molta tradició al regne de València–, qüestionades en part pel *Consejo de las Órdenes*, i la creu de Sant Jordi de la institució continuava sent la més abundant entre la noblesa valenciana: en 1624 hi havia al regne de València 71 cavallers de Montesa i 76 de les altres ordes militars presents al país (30 de Santiago, 20 de Calatrava, 17 de Sant Joan i 9 d'Alcántara). Tal volta l'hàbit autòcton mantenia encara l'estima que li professava un segle abans, en 1529, un important noble del país, el duc de Gandia:

De la encomienda. Yo ya te dije antes que de aquí partieses, cómo no suma lugar en que fuese de Calatrava ni de Alcántara, pues sabes que de los dos hermanos que Dios te ha dejado, mientras fuere servido, a don Enrique tengo determinado de dalle la cruz de Montesa, que según en este Reino importa por ninguna otra se debe dejar.²⁸

encara que al segle XVII calen també altres lectures, com per exemple el fet que l'hàbit de Montesa fora més barat que el de les altres ordes. En la mesura que la noblesa valenciana va anar relacionant-se amb els distints organismes de la Monarquia, amb càrrecs que solien proveir-se des de Madrid i mediatitzats la majoria de vegades per un virrei de València d'origen castellà, foren preferint-se els hàbits dels regnes de Castilla abans que el propi del Regne, tal volta de forma semblant al que passà amb la llengua del país davant la castellana. Una cosa pareguda passava amb les famílies i els títols: alhora que es barregen amb la noblesa dels regnes castellans, van adoptant-se dignitats i llinatges de cases nobiliàries alienes al territori. Així, els cavallers de Montesa que treballen a Madrid, en particular als Consejos, acabaran duent hàbits més lluidors a la Cort que el de Montesa: els fills del jurista Matheu i Sans, per exemple, van ser un de Montesa i l'altre de Santiago, però els descendents d'aquest últim es farien cavallers de l'orde de Calatrava.

Crida també l'atenció el fet que la majoria de cavallers provinga de la ciutat de València i que els hàbits siguen un fenomen majoritàriament urbà.

²⁸ Joan de Borja, duc de Gandia, al seu fill Francesc de Borja (després sant). Gandia, setembre de 1529: Enrique García Hernán (ed.) *Monumenta Borgia VI (1478-1551)*, València, Generalitat Valenciana-Institutum Historicum Societatis Iesu, 2003, p. 196. En efecte, Enrique de Borja y Aragón va ser comanador major de Montesa de 1537 a 1539. Després fou nomenat cardenal i morí el 1540; una biografia recent, a càrrec de Miguel Navarro Sorní, en el *Diccionario Biográfico Español*, vol. IX, pp. 135-136.

En moltíssima menor mesura es localitzen creuats a Xàtiva, Alacant, Elx, Oriola i Castelló de la Plana, tenint present, això sí, que les famílies d'alguns dels nobles nascuts a València residien, tan sols un parell de generacions enrere, a altres ciutats, com per exemple Xàtiva. La resta de cavallers es localitzaven puntualment en alguns territoris de la Corona d'Aragó, i no precisament els veïns Aragó i Catalunya, sinò, encara que circumstancialment, Sardenya i Mallorca. Els lliurats a castellans augmentaren a partir del regnat de Carlos II, sobretot des de l'entrada de membres de la zona del marquesat de Villena-Jumilla.

Finalment cal assenyalar la discreta presència de la milícia dins l'orde *militar* de Montesa: sols un 18% dels qui ingressaren a partir de la incorporació podia mostrar al seu *curriculum* serveis en l'exèrcit. Un 39% –en canvi– exercí en algun moment de la seua vida càrrecs en l'administració, no sabem si suficients per poder parlar d'una *noblesse de robe* similar a la descrita fa temps per Roland Mousnier. En tot cas, deixant a banda els qui comptaven amb algun antecedent en les ordes militars, que foren més de la meitat dels creuats, els cavallers membres de l'administració foren el grup més abundant entre els creuats de Montesa al llarg del segle XVII.

Pel que fa als religiosos, la part tradicionalment oblidada de les ordes militars, caldria en primer lloc reivindicar-los tenint present que, com a orde religiosa subjecta a uns vots, ells eren la part més activa de l'Orde. Vivien d'ella i per a ella i, des de la seua entrada en religió fins al seu traspàs, havien de viure d'acord amb la regla de Sant Benet, definicions i actes capitulars de la institució.

La seua procedència familiar solia ser variada, encara que sobre tots ells pesava també el mite de la puresa de sang tan present en l'època. El fet que s'hagueren de proveir les places per a frares montesians a través d'un examen de coneixements ens duu a considerar-los la part més il·lustrada de les ordes militars, on les singularitats que anaren donant-se ho feien normalment des del camp intel·lectual, amb algunes figures senyeres com fra Hipólito de Samper, al segle XVII, o fra Vicente Blasco i fra José Pera de Viu, a la centúria següent.

La política seguida per la Corona amb ells fou en general positiva. Amb la creació del col·legi d'estudis de Sant Jordi s'intentà apujar el nivell intel·lectual de tots ells, ja que anaven a ser destinats, en bona part, a les 26 parròquies proveïdes pel Rei en detriment sempre dels ordinaris diocesans. L'augment de les places conventuals, la creació dels oficis de rector del col·legi, les dues capellanies reials a la Cort amb l'administració de l'Hospital de Montserrat i l'assumpció per part de l'Orde del priorat del Sacre Convent de Montesa, posaven els frares montesians en condicions semblants als religiosos de les altres ordes militars.

Amb tensions freqüents amb els seus germans cavallers d'hàbit per motius tradicionalment jeràrquics i jurisdiccionals, els religiosos de l'orde de

Montesa anaren assumint progressivament el control de l'Orde, al segle XVII en mans del lloctinent general. Al XVIII, les competències en matèria espiritual abans en el lloctinent, passaren el prior del Sacre Convent de Montesa. El grup dels cavallers, tradicionalment absent i cada cop més estrany al que havia sigut tradicionalment la institució, anà decreixent progressivament en benefici d'altres corporacions nobiliàries, com l'orde de *Carlos III* o la *Real Maestranza de Valencia*. Però eixa és una altra història, que intentarem poder abordar en futurs treballs.

APÈNDIX

CAVALLERS DE MONTESA 1592-1701

<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>	<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>
Abarca Vidal i Valda, Antonio	1699	Borja i Borja, Baltasar de	1578
Adrián i Jordà, Miguel Juan	1626	Borja i Brizuela, Carlos de	1663
Aguilar i Aymar, Jerónimo d'	1576	Borja i Diechtristein, Pedro de	1580
Aguilar i Vilanova, Jaime	1587	Borja i Garcia, Nofre de	1569
Agulló i Alçamora, Tomás	1662	Borja i Jofré, Pedro Luis de	1601
Alagón i Pimentel, Enrique de	1648	Borja i Milà, Gaspar de	1605
Albero i Pardo, Luis	1651	Borja i Peralta, Pedro de	1622
Alçamora i Iborra, Vicente Juan	1627	Borja Llançol de Romaní i Granullés,	
Alcaraz i Barberà, Marcos de	1696	Carlos de	1578
Almúnia i Granullés, José	1658	Borja Llançol de Romaní i Mascarell, José	1643
Amileta i Amezqueta, Martín	1590	Borja, Bartolomé de	1567
Anglesola i Vidal, Miguel Jerónimo	1635	Borràs i Brusca, José	1640
Aragón i Ayerbe i de Corti, Filiberto de	1665	Borràs i Pérez de Arnal, Jaime Antonio	1677
Aragón i Ayerbe, Gaspar de	1631	Bosch i Soler de Cornellà, Diego	1688
Armengot i Anguerot, Urbano	1652	Boteller i Oliver i Jordà, Juan	1632
Aymerich i Bellid, Cosme	1605	Bou de Peñaroja i Sisternes d'Oblites,	
Balaguer i Bayarri, Antonio	1670	Gaspar	1665
Barber i Taengua, Onofre	1607	Bou i Penaroja, Marco Antonio	1607
Barberà i Guzmán, Gaspar	1587	Brizuela i Artés d'Albanell, Juan de	1625
Barona de Huidrobo i Calderón, Juan	1625	Brizuela i Escrivà, Jerónimo de	1656
Barrera i Contreras, Jerónimo de la	1629	Brizuela i Ribot, Jerónimo	1604
Barrueso i Tapia, Miguel de	1641	Cabanilles i Vives de Canyamàs, Félix	
Bellví, Vicente	1568	Tomás de	1667
Beneito i Ferrer, Jerónimo	1578	Cabanilles i Vives de Canyamàs, Tomás	1669
Berenguer de Cucaló i Puértolas, Carlos	1682	Calatayud Carròs i Pallàs, Gaspar	1670
Bermúdez i Alfaro de Berrio, Luis de	1591	Calatayud i Vallebrera, Francisco	1589
Blanes i Díez de Ferrando, Jofré de	1582	Calatayud Toledo i Matheu, Antonio	1681
Blasco i Milà d'Aragó, Pedro	1659	Çanoguera i Bellví, Miguel	1623
Blasco i Torralba, Luis	1643	Çanoguera i Milà, Enrique	1670
Blasco i Yago, Juan Jerónimo	1633	Çanoguera i Peixó, Bernardino	1577
Blasco i Sancho, Luis	1583	Cardona i Margarit, Francisco de	1666
Bono i Montagut, Francisco	1651	Cardona i Margarit, Pascual de	1696
Borja i Aragón, Fernando de	1603	Cardona i Milà, Vicente	1696
Borja i Aragón, Francisco de	1588	Cardona i Ortega, Felipe de	1615

<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>	<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>
Cardona i Sancho, Cristóbal de	1633	Diamante i Herrera, Francisco	1687
Carròs Artés d'Albanell, Guillem	1646	Diamante i Herrera, Pablo	1687
Carròs de Centelles i Calatayud, Joaquín	1650	Ebrí de Cardona i Alreus, Vicente	1682
Carròs i Carròs, Vicente	1698	Egal i Miguel, Jerónimo	1680
Carròs i Castellví, Antonio	1647	Enríquez de Navarra i Haro, Marcos	1685
Carròs i Pardo de la Casta, Dionisio	1647	Enríquez de Navarra i Marín, José	1683
Casasús i Lluqui, José	1697	Enríquez de Navarra i Marín, Juan	1681
Castellví i Calatayud, Felipe de	1623	Enríquez de Navarra i Marín, Luis	1676
Castellví i Cruïlles, Pedro	1588	Escorcía Ladrón i Aracil, Francisco	
Castellví i Cucaló, Carlos	1605	Andrés	1663
Castellví i Fax, Álvaro de	1618	Escorcía i Ladrón, Enrique	1636
Castellví i Figuerola, Juan de	1656	Escorcía i Ladrón, Francisco	1669
Castellví i Ospina, Francisco de	1618	Escorcía i Ladrón, Juan	1647
Castellví i Pons, Ignacio de	1652	Escorcía i Mercader, Francisco Enrique	1682
Castellví i Vilanova, Álvaro	1590	Escorcía i Pasqual, Antonio	1654
Castellví i Vilanova, Pedro de	1557	Escorcía Ladrón i Aracil, Jerónimo	1682
Castrillo i Guzmán, Diego	1589	Escrivà Çapata Bertran, Luis	1624
Català de Valeriola i Mompalau, Otger	1656	Escrivà de Híjar i Mompalau, Francisco	1656
Català i Siverio, Miguel	1661	Escrivà de Híjar, Gonzalo	1623
Catalán i Sanchis de Piqueras, Dionís	1588	Escrivà i Matheu, Onofre	1587
Centelles i Vives, Querubín de	1604	Escrivà i Mercader, Juan	1656
Centelles, Miguel	1541	Estaña i Soler, Diego de	1647
Cerdà de Tallada i Sancho, Tomás	1590	Esteve i Ferrer, Braulio	1670
Cerdà i Olomar, Sebastián Fabián	1700	Esteve i Torà, Francisco	1686
Cerdà i Portadora, José	1683	Esteve i Matalí, Miguel Jerónimo	1589
Cernecio i Tàrrega, Manuel	1659	Falcó de Belaochaga i Vidal de Blanes,	
Ciurana i Sans, Juan	1612	Vicente	1681
Ciurana i Vilanova, Francisco	1631	Falcó i Segura, Jaime Juan	1559
Clavero i Algar, Diego	1609	Febrer i Barberà, José Serafín	1579
Collantes i Salaya, Francisco	1583	Feliu i Berga, Francisco	1683
Covarrubias i Sans, Diego de	1593	Feliu i Berga, Vicente	1685
Crespí de Valldaura i Borja, Antonio	1589	Fenollet de Castellvert, Diego	1625
Crespí de Valldaura i Brizuela, Cristóbal	1642	Fernández de Mesa i Fernández de Mesa,	
Crespí de Valldaura i Brondo, Cristóbal	1682	Jaime	1605
Crespí de Valldaura i Ferrer, José Salvador	1665	Fernández de Mesa i Vallebrera, Juan	1579
Crespí i Borja, Francisco	1577	Fernández de Mesa, Luis	1608
Crespí i Brizuela, Juan	1634	Ferrer de Calatayud i Martí, Gaspar	1589
Crespí i Mompalau, Francisco	1656	Ferrer de Pròxita i Aragón Apiano, Luis	1671
Cruïlles i Crespí, Bernardo	1587	Ferrer de Pròxita i Castellví, José Antonio	1689
Cruïlles i Milà, Baltasar Galcerán de	1587	Ferrer i Calatayud, Juan	1557
Cruïlles i Monterde, Monserrat de	1618	Ferrer i Díez, Antonio	1649
Cruïlles i Sans de la Llosa, Melchor		Ferrer i Fernando, Jaime	1588
José de	1655	Ferrer i Íñigo, Diego	1624
Cruïlles i Sans de la Llosa, Onofre	1686	Ferrer i Ros, Vicente	1579
Cueva de la Torre, Francisco Antonio de la	1625	Ferrer i Sans, Luis	1577
Descallar i Net, Pedro	1674	Ferriol i Julià de Bederrides, Fadrique	1631
Descallar i Pont, Jorge	1646	Ferriol i Pellicer, Luis	1585
Descals i Jover, Francisco	1684	Figuera i Cubero de Monforte, Gaspar de la	1660
Despuig i Bou, Francisco	1639	Figuera i Marçà, Jorge de la	1695
Despuig i Bou, Vicente	1689	Figuera i Marçà, Juan de la	1675
Despuig i Sans, Luis	1623	Figuerola i Borja, Melchor	1589
Despuig i Valentí, Cristóbal	1605	Figuerola i Castro, Miguel	1625

<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>	<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>
Figuerola i Gamir, Melchor	1655	Litardo Paleólogo, Nicolás	1591
Figuerola i Pardo de la Casta, Francisco	1588	Llançol de Romaní i Híjar, Gonzalo	1553
Figuerola Pardo de la Casta i Blanes, José	1696	López Alonso de la Torre i Ortíz, Pedro	1629
Figuerola Pardo de la Casta i Fenollet, Melchor	1628	Losada de Ribadeneida i Enríquez, Mauro	1590
Figuerola Pardo de la Casta, Pedro	1657	Maldonado de Hermosilla i López de Mata, Pedro	1589
Folch de Cardona i Eril, José	1675	Malla i Esclapés, Juan de	1653
Folch de Cardona i Sotomayor, Isidro	1680	Malla i Sala, Felipe	1696
Fortesa i Suñer, Mateo	1625	Malla i Viudes, Felipe	1697
Franquesa i Esteve, Pedro	1602	Manca i Virdi, Andrés	1616
Frígola de Valenzuela i Margarit, Gaspar	1660	Manzilla del Hugo i Bazán, Florián	1589
Frígola i Íñigo, Jerónimo	1601	March, Jerónimo	1581
Frígola i Valenzuela, Simón	1624	Marín i de Liñán, Matías	1590
Galiana i Bermúdez, Antonio de	1589	Martí de Ventimilla, Juan Bautista	1630
Galiano de Spuche i de Haro, Miguel Pedro	1700	Martí, Serafín	1576
Galiano Despuig i Ossa, Francisco	1681	Martínez de Fresneda i Bonivern, Rodrigo	1626
Galiano Spuche i de la Cuesta, Miguel	1687	Martínez Pasqual i Berenguer, Miguel	1604
Gamir i Sapena, Gaspar	1631	Mas i Borràs, Antonio	1690
García d'Ursinos i Avenar, Pedro Luis	1615	Mas i Borràs, Luis	1682
García i Mancho, Jerónimo	1688	Mascó i Solanes, Francisco	1607
García i Rojas, Antonio	1700	Mata i Claramunt, Juan Bautista	1651
García, Marco	1550	Matheu i Sans, Lorenzo	1650
Girón de Buedo i Guerra, Mateo	1688	Matheu i Silva, Domingo	1664
Girón de Buedo i Ruiz de Alarcón, Juan	1688	Maza de Lizana i Bonavida, Luis	1660
Granullés i de Pròxita, Juan Bautista	1587	Mercader i Carròs, Baltasar	1656
Granullés i de Pròxita, Luis	1582	Mercader i Carròs, Gastón	1625
Granullés i Guzmán, Gaspar	1570	Mercader i Cernecio, Galcerán	1690
Granullés i Metaller, José	1625	Mercader i Cervelló, Galcerán	1626
Grimaldo i Crespo, Francisco Jusepe	1591	Mercader i Torà, Lucas Juan	1684
Guerau i Ciurana, Francisco	1677	Mergelina i Mota, Luis Antonio	1682
Guio i Sarrovira, Juan	1619	Mesía de Loaisa, Jerónimo	1624
Gutiérrez Flores i de Carriedo, Juan	1587	Milà d'Aragó i Coloma, Cristóbal	1624
Haro Castañeda i Ferrer, José de	1700	Milà d'Aragó i Macip, Francisco	1678
Heredia i Garcés de Marcilla, Alonso de	1589	Milà d'Aragó i Rodríguez, Juan	1604
Híjar i Castellví, Simón d'	1606	Milà d'Aragó i Sans, Luis	1668
Hospital, Hernando d'	1553	Milà d'Aragó i Sevilla, Cristóbal	1634
Idiáquez i Borja, Francisco	1676	Mingot i Martínez de Fresneda, Antonio	1687
Íxer i Escrivà, Onofre d'	1577	Minuarte i Ruiz de Chavarría, Diego Jerónimo	1632
Íxer Jerónimo d'	1546	Moix i Santacília, Arnau	1625
Jofré i Almúnia, Francisco	1585	Mompalau Mucefi, Gaspar Marco Antonio de	1656
Jofré i Almúnia, Luis	1576	Moncada i Moncada, Fernando de	1656
Jordà i Valls, Gregorio	1632	Monserrat i Crespi de Valldaura, Vicente	1700
Juan i Centelles, Gaspar Matías	1624	Monserrat i Liori, Antonio	1589
Juan i Domínguez, Gaspar	1578	Montserrat i Ciurana, Andrés	1663
Juárez de Espeleta, Francisco	1591	Monsoriu i Mercader, Cristóbal	1589
Julia i Muñoz, Baltasar	1628	Monsoriu i Quexal, Jerónimo	1666
Ladrón i Berenguer, Baltasar	1589	Monsoriu i Vilvert de Augusta, Jerónimo	1635
Ladrón i Berenguer, Bernardino	1606	Monterde i Real, Cristóbal	1589
Larralde Bastán i Guiomar Belluga, Juan Bautista	1682	Montoro i Ferrer, José	1681
León i Zaragoza, Jerónimo de	1625	Navarro i Esteve, Vicente	1650

<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>	<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>
Negrete i Bolea, Diego	1688	Roca i Ripoll, Pedro	1668
Nunyes i Vallterra, Bernabé	1657	Roig i Belloch, Andrés	1615
Núñez de San Juan i Verí, Jerónimo	1625	Roís de Corella i Vallterra, Jaime	1648
Núñez Robres i Haro, Fernando Antonio	1681	Rojas Artés d'Albanell, Pedro de	1625
Oms i Calders, Ramón d'	1592	Rojas i Borja, Juan de	1582
Ortín i Vilarrasa, Francisco Luis	1687	Rojas Ladrón, Pedro de	1589
Ortiz i Antoni, Lamberto	1643	Ros d'Ursinos i Castellví, Dionisio	1686
Ortiz i Malla, Jaime	1653	Ros d'Ursinos i Dolz, Pedro	1700
Ortiz i Malla, Jaime	1694	Rosinyol i Sant Joan, Jerónimo	1662
Oviedo i Fernández, Juan de	1622	Rotlà Canicia i Nogueroles, Luis	1657
Palavicino i Cabanes, Luis Ambrosio	1650	Rotlà i Fernández de Mesa, Jerónimo	1590
Palavicino i Juan, Ignacio	1684	Ruiz de Castro i Saravia, Agustín	1589
Pallàs de Guzmán i Penaroja, Ramón	1605	Ruiz de Luco, Francisco	1614
Pallàs de Guzman, Ramón	1579	Ruiz i Rocamora, Juan	1697
Pardo de la Casta i Rocafull, Félix	1675	Ruiz i Rocamora, Lope José	1697
Paredes de Ellauri, Luis	1627	Sala i Cervera, Jacinto de la	1642
Pareja i Illanes, García de	1583	Salas i Verí, Jerónimo	1649
Pareja i Velarde, Diego de	1605	Salazar i Usedo, Gabriel	1590
Pasqual de Bonanza Girón de Rebolledo, Jerónimo	1628	Salcedo i Enríquez de Navarra, José	1701
Pasqual de Bonanza i Berenguer, Marco Antonio	1611	Salcedo i Vives, Bruno de	1700
Pasqual de Bonanza i Granada, Francisco	1656	Salvador i Castellví, Carlos	1589
Pasqual de la Verónica i Ebrí, José	1685	Salvador i Pardo, Gaspar	1651
Pasqual i Canicia, Luis	1684	San Juan i Verí, Antonio de	1665
Pedrolo i Desclergues, Francisco de	1646	Sancho i Colomer, Jerónimo	1682
Pellicer i Gallach, Vicente	1590	Sancho i Dalp, Vicente Antonio	1675
Peralta i Salvatierra, Pedro de	1589	Sancho i Zaragoza, Baltasar	1631
Pérez de Banyatos i Salcedo, José	1618	Sanguino Ruiz de Medina i Royo, Francisco	1655
Pérez de Banyatos i Villalba, José	1607	Sanguino Ruiz de Medina, Benito	1590
Pérez de Exea, Miguel	1619	Sans de Geta i Enríquez de Montalvo, José	1686
Pérez de Sarrió i Doménech, Andrés	1682	Sans de la Llosa i Julià de Bederrides, Baltasar	1630
Pérez Florián i Guerrero, Juan	1595	Sans de la Llosa i Julià de Bederrides, Ramón	1628
Pérez Nuño i Otger, Miguel	1630	Sans de la Llosa i Sans de la Llosa, Andrés	1624
Pérez Pastor i Vera Válcárcel, Miguel	1687	Sans de la Llosa i Sans de la Llosa, Ramón	1624
Pérez Pertusa, Ximén	1591	Sans de Pròxita i Vallés, Juan	1606
Pérez Zarzuela de Arnal i Vilarrasa, Jerónimo	1609	Sans de Pròxita i Vallés, Pedro	1639
Perpinyà Aguiló i Beneyto, Jerónimo	1628	Sans de Vallés i Ferriol, Cristóbal	1659
Perpinyà i Jofré, Francisco	1579	Sans de Vallés i Ferriol, Diego	1677
Pertusa i Bonastre, Juan Bautista	1647	Sans de Vallés i Maiques, Bernardo	1655
Pertusa i Brizuela, Guillem	1692	Sans i de Juan, Gaspar	1615
Pertusa i Centelles, Onofre	1584	Sans i Sans, Francisco	1633
Prats i Villamala, Silvestre de	1651	Sans i Soto de Sans, Guillem	1572
Pròxita i Domínguez, Juan de	1589	Sans i Valor, Hernando	1605
Pujasons i Sisternes, Marco Antonio	1633	Sans, Melchor	1536
Quesada Pilo i Passamar, Francisco	1692	Sapena i Figuerola, Francisco	1628
Ravaneda i Cariga, Francisco	1622	Sarzola i Cruïlles, Félix Manuel	1611
Roca de Togores i Togores, Juan	1590	Sedeño de Mesa i Herrera, Gabriel	1590
Roca i Alcanyís, Benito	1557	Sedeño i Torrellas, Cristóbal	1602
Roca i Ballester, Diego	1588	Sentís i Martí, Vicente	1592
Roca i Ferrer, Francisco	1650		

<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>	<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>
Setantí i Alzina, Joaquín	1606	Vázquez de Losada Rodríguez de	
Sigler de Medinilla Calacet de Cardona, Francisco	1612	Rivadeneira Juan	1589
Sisternes d'Oblites i Badenes, Melchor	1674	Vega Aguilar, Pedro de	1589
Sisternes d'Oblites i Centoll, Melchor	1629	Verí i Villalonga, Francisco	1661
Sisternes d'Oblites i Descals, Miguel	1629	Vich i Castellví, Álvaro	1616
Sisternes d'Oblites i Pellicer, Juan	1634	Vich i Moncada, Guillem	1579
Sisternes d'Oblites i Sisternes d'Oblites, Marco Antonio	1633	Vidal de Blanes i Sant Martí, Alejandro	1633
Sisternes i Centoll, Vicente	1607	Vidal de Blanes i Vilarrasa, José	1673
Soler de Cornellà i Grañana, Andrés	1606	Vidal i Ferrer, Vicente	1625
Soler de Cornellà i Malla, Pedro	1686	Vidal i Vallés, Galcerán	1581
Sosa i Anglesola, Jerónimo de	1651	Vilanova i Castellví, Raimundo Luis de	1659
Sotomayor i Fernández de la Rua, Alonso	1632	Vilaragut i Castellví, Jorge de	1634
Spuche Ortuño i Pérez, Pedro	1692	Vilaragut i Sans Abreu, José	1678
Sureda i Vivot, Francisco	1629	Vilarrasa i Jofré, Francisco	1589
Sureda Valero i Font de Roqueta, Antonio	1654	Vilarrasa i Milà d'Aragó, Hernando	1590
Tallada i Ayala, Felipe	1605	Villacampa i Pueyo, Pascual de	1671
Tallada i Sans, Álvaro	1587	Villacampa i Pueyo, Pedro de	1646
Tallada i Sans, Tomás	1641	Villalón i Pardo, Gaspar Juan de	1588
Tallada i Sant Ramon, César	1577	Vives de Canyamàs i Alpont, Alejo	1585
Tallada i Simó, Gaspar	1587	Vives de Canyamàs i Mompalau, Felipe	1625
Terça i Puig, Francisco	1588	Vives i Ferrer, Bartolomé	1599
Texedor i Bellví, Vicente	1667	Vives i Ferrer, Manuel	1622
Togores i García de Laza, Bartolomé	1606	Vives i Juan de Torres, Jerónimo	1665
Togores, Luis	1605	Zapata i Zapata, Juan	1606
Tomás Avellán i Vicente de Ochoa, Cosme	1682		
Tomás Avellán i Vicente de Ochoa, Francisco José	1687	RELIGIOSOS DE MONTESA (1592-1701)	
Tomás i Avellán i Vicente de Ochoa, Juan	1687		
Torà de Magarola, Jaime Juan	1673	<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>
Torre Alarcón i Espinosa, Juan de la	1688	Alarcó i Rexach, Isidoro	1641
Torre i Anza, Diego Manuel de la	1635	Albelda i Garrigues, Esteban	1616
Torre i Despuig, José de la	1697	Albero, Bartolomé	1582
Torre i Marcilla, Jerónimo de la	1566	Alcover i Requena, Francisco Fabián	1618
Torre i Orumbella, Juan de la	1671	Alemaný i Bella, José	1654
Torres i Granada, Jerónimo de	1648	Alfonso i Navarro, Jerónimo	1670
Tristany i Bofill, Buenaventura de	1691	Alrreus i Muñoz, Jerónimo	1618
Ulloa Díez i Vergara, Juan de	1694	Álvaro i Andrés, Andrés	1605
Vaillo de Llanos i Malla, Máximo	1662	Amposta i Monsonís, José	1701
Vaillo de Llanos i Ortiz, Isidoro	1697	Anglés i Eroles, Jacinto	1625
Vaillo de Llanos i Vaillo de Llanos, José	1700	Aparicio i Polop, Antonio	1662
Valda i Oca Sarmiento, Pedro Fernando de	1696	Aparicio i Polop, Francisco	1673
Valero i Siverio, Roque	1604	Aragonés i Gramage, Jaime	1605
Valls i Cubells de Sancho, Luis	1628	Arándiga i Franco, José	1625
Vallterra de Blanes i Miño, Jerónimo	1676	Arándiga, Gaspar	1564
Vallterra de Blanes i Vives de Canyamàs, Bernabé	1583	Arano i Oñate, Felipe de	1608
Vallterra i Blanes de Brizuela, Jerónimo	1681	Arnau i Rodrigo, Jacinto	1639
Vallterra i Blanes de Martí, Carlos	1664	Badal i Escrig, Jerónimo	1627
Vallterra i Burgos, Benito	1628	Balaguer i Gombau, Juan	1615
Valmaseda i Cerezo, Pedro Nicolás de	1628	Barberán i Marín, Juan	1665
		Barrón i Vila, Miguel	1633
		Bayarri i Esteller, José	1678

<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>	<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>
Beltrán i Garcés, Jaime	1665	Garrido i Tortosa, Miguel	1648
Beltrán i Navas, Ignacio	1650	Gassó i González, Pedro Vicente	1639
Beltrán i Peris, Miguel	1605	Gavaldà i Arano, Francisco	1625
Benavides i Fenollet, Antonio	1678	Gavaldà i Cortiella, José	1632
Benito i Soler, Manuel	1686	Gibert i Colomines, Matías	1662
Bernabeu i Insa, Jacinto	1642	Gilabert i Falcó, Lorenzo	1627
Bernat i Buisor, Francisco	1639	Gibertó i Romeu, Atanasio	1670
Bertran i Climent, Clemente	1664	Giner i Franch, José	1647
Boluda i Mompó, Juan	1632	Gomar i Benavent, Damián	1671
Borja i Arándiga, Juan	1588	González i Carnicer, Jerónimo	1607
Borja i Garcia, Crisóstomo	1653	Gosalbo i Mollà, Luis	1670
Borràs i Palerm, Juan Bautista	1662	Gozalbo i Clavel, Tomás	1688
Bru i Mompó, Gaspar	1621	Gralla, Miguel	1572
Buch i Tortosa, Francisco	1648	Gres i Zaragoza, Vicente	1606
Bueso i Muñoz, Simón	1689	Grifolla i Querol, Vicente	1662
Calaceyt i Salvador, Miguel Jerónimo	1627	Inglés i Llopis, Francisco	1656
Calaf i Burguera, Francisco	1605	Inglés i Llopis, Pablo	1644
Cambra i Bayarri, José	1679	Insa i Alòs, Tomás	1632
Carbó de la Tonda, Juan Bautista	1630	Insa i Folgado, Miguel Tomás	1606
Carbonell i Morant, José	1701	Jordà i Marco, Francisco	1644
Cardona i Jérica, Joaquín	1606	Laralde i Bastán, Isidoro	1641
Català, Miguel	1569	Ledesma i Capdevila, Domingo Agustí	1587
Cifre i Moliner, Miguel Jaime	1664	León i Gómez, Eusebio	1679
Climent de la Gasca, Joaquín	1615	Limñana i Andreu, Vicente	1647
Climent i Pastor, Pablo	1605	López i Borrell, Juan Vicente	1605
Comes i Avellana, José	1628	Llorens i Bernabeu, Pablo	1668
Correger i Presencia, Vicente	1701	Llorens i García, Gregorio	1701
Cortés i Jover, Hilarión	1672	Lloris i Agramunt, José García	1611
Cortés i Merino, Alejo	1670	Mañes i Selma, Bartolomé	1670
Cruz i Blanchadell, Antonio	1687	Mañes i Vidal, Francisco	1700
Cursà i Tarragó, Jaime	1652	Mañes i Vidal, Nicolás	1687
Çaera i Calvo, Juan Jerónimo	1607	Marcilla Andreu i Vilabella, Vicente	1654
Çapata i Ivars, Gaspar	1686	Marimón i Sales, Felipe	1644
Domínguez i Puerto, Jerónimo	1665	Marimón i Salvador, Felipe	1579
Esteller i Esteller, Jaime	1615	Marimón i Salvador, Sebastián	1603
Febrer i Porta, Miguel	1625	Marín i Aparicio, Lucas	1603
Fernández de Pareja, Francisco	1586	Marín, Domingo	1576
Ferran, Andrés	1565	Martí, Francisco	1565
Ferrer i Grinyó, Antonio	1625	Melià Rubert, Vicente	1700
Ferreres i Masip, José de	1648	Menor i Fenollet, Fernando	1694
Ferreres i Vilanova, Agustín de	1611	Merino, Pedro	1565
Ferriz i Ninyerola, Diego Pablo	1636	Merique i Cadellat, Bartolomé	1618
Fito i Martí, Miguel	1576	Meseguer i Segura, Miguel	1613
Fito i Selva, Pedro	1576	Mey i Bonilla, Cristóbal	1670
Fito, Bartolomé	1537	Miguel i Pons, Rafael Antonio	1615
Fondestad i Jornet, Ignacio	1654	Miquel i Rovira, Felipe	1621
Fondestad i Jornet, Raimundo	1666	Mira de Marquina i Mira, Baltasar	1644
Fraga i Matamoros, Matías	1625	Miralles i Feliu, Cristóbal	1664
Galcerán i Gil, Juan	1611	Miralles i Forés, Carlos	1665
Galcerán i Laudo, Francisco	1650	Miravall Chivelli, Gregorio de	1645
Garcia i Arnau, José	1694	Moles i Sans, Pedro	1635
Garrido i Collado, Francisco	1579	Moliner i Pauner, Isidoro	1647
		Mollons i Ulldemolins, Francisco	1648
		Monar i Bosch, Bartolomé	1572

<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>	<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>
Monferrer i Prats, Romualdo	1678	Servent i Mira, Bonifacio	1662
Monfort i Verge, Bernardo	1629	Serves i Carbonell, Sebastián	1606
Morant i Ibáñez, Diego	1678	Simón i Conejero, Pedro Miguel	1613
Morillo i Mariner, Juan Bautista	1621	Soler i Carbonell, José	1694
Navarro i Rubio, José	1694	Soler i Requena, Hermenegildo	1694
Oloriz i Franqueza, Juan Bautista	1686	Talens Albelda, Francisco Pascual	1652
Ortells i Machuca, José	1701	Terraça i Fabregat, Bartolomé	1641
Pareja i Navarro, Monserrat	1677	Terraça i Balaguer, Luis	1680
Pasqual i Martínez, Juan	1609	Teruel i Vizcaíno, Esteban	1655
Pasqual i Martí, Jaime	1641	Tomás i Avellán, Pedro	1689
Pellicer i Ramos, Juan Ángel	1621	Tomàs i Tosca, Vicente	1687
Perales i Rodenes, Miguel	1633	Tormo i Gascó, Francisco	1615
Perales i Vila, Bartolomé	1578	Torres i Sans, Gregorio	1621
Pérez d'Escartí, Ignacio	1695	Tosca i Vidal, Jerónimo	1645
Pineda i Novella, Dionisio	1576	Thous i Sans, Vicente	1603
Pisà i Cerdà, Rafael	1700	Uguet i Rubert, Pascual	1662
Piulart, Juan	1576	Valls i Tachell, Gaspar	1641
Primo i Aràndiga, Vicente	1695	Verdeguer i Giner, Jaime	1630
Primo i Vinader, Baltasar	1577	Vicente i Alegre, Félix	1671
Primo, Baltasar	1564	Vidal i Vidal Jaime	1648
Puig i Villarreal, Vicente	1655	Vila i Fito, Berenguer	1588
Quiles i Berbegal, Juan Bautista	1625	Vila i Marín, Juan Vicente	1613
Ram de Montoro i Fortuny, Carlos	1640	Vilanova i Vilanova, José	1679
Rausell i Mompó, Vicente	1633	Xea i Molina, Pedro de	1590
Requena i Selva, Gaspar	1586		
Rexach i Agulló, Miguel	1586	RELIGIOSOS BARBUTS O LLECS (1592-1701)	
Rivadeneira i Cherta, Francisco de	1606		
Roures i Cutanda, Luis	1611	<i>Cognoms i nom</i>	<i>Hàbit</i>
Roca i Munyós, Bartolomé	1617	Alfonso, Félix	1674
Rodrigo i Ferrer, Pedro	1641	Aparicio, Juan Bautista	1690
Rodrigo i Nicolau, Jaime	1673	Barberán, Lorenzo	1594
Roig i Montanyana, Pedro Jaime	1633	Betet, Luis	1627
Romeu i Macip, Jaime	1636	Borja i Cascant, Urbano	1649
Rosell i Bons, Pedro	1616	Castillo i Aparicio, Juan	1654
Rovira i Coria, Juan	1620	Castillo, Francisco	1668
Rubert i Font, José	1633	Company, Pedro	1676
Sala i Cadellat, Melchor de la	1605	Coscolla, Gaspar Juan	1643
Salvador i Cardona, Gabriel	1639	Esteve, José	1636
Salvador i Cardona, Jaime	1643	Ferrer, Miguel	1613
Samper i Gordejuela, Hipólito de	1652	Garínez, Juan	
Sanchis i Gibert, Antonio	1645	Juan i Mateu, Luis	1644
Sanchis i Primo, Luis	1588	Juan, Jerónimo	1619
Sanchis i Alemany, Leonardo	1701	Martí, Francisco	1602
Sanz i Martínez, Cristóbal	1694	Mons i Lapau, José	1635
Saragoçà i Batea, Luis	1639	Palop i Barrón, Juan	1585
Segarra i Jover, Pedro Pablo	1647	Perales i Vila, Andrés	1698
Segarra i Palau, Gaspar	1647	Pujaçons i Tormo, Francisco	1645
Segarra i Puig, Gabriel	1695	Pujaçons, Agustín	1652
Selma i Roca, Juan	1670	Ramírez, Juan	
Selva i Vila, Pedro	1572	Sabater, Gaspar	1603
Sellent i Vélez, Juan Bautista	1688	Sanchis, Luis	1681
Sant Andreu i Soler, Agustín	1689	Tormo, Ausias	1636
Serrano i Llobregat, Miguel	1618	Vila i Vila, Sebastián	1649

